

УДК 811.111'373'42

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2024.2.6>

СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Смаглій Валерія Михайлівна,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри «Філологія»

Одеського національного морського університету

ORCID ID: 0000-0002-6222-7652

Статтю присвячено висвітленню основних тенденцій міждисциплінарних досліджень у галузі сучасного мовознавства. Наведено основні напрями міждисциплінарних досліджень у межах корпусної лінгвістики, соціолінгвістики, лінгвокультурології, психолінгвістики та лінгвометодології. На сучасному етапі розвитку науки найбільшої актуальності набувають не вузько спеціалізовані наукові дослідження, а роботи з міждисциплінарним осмисленням явищ мови та інтеграцією їхніх результатів у єдине ціле, що сприяє вирішенню складних наукових та практичних завдань. Сучасна лінгвістика прагне до інтеграції із цілою низкою наук: психологією, антропологією, культурологією, соціологією, мікробіологією, генетикою та іншими науками, що вивчають людину та мову. Такі галузі знання, що з'явилися наприкінці минулого століття, як лінгвокультурологія, лінгвоконцептологія, галузева лінгвістика та ін., є за своєю природою та сутністю інтегративними. Міждисциплінарний підхід у лінгвістиці дає змогу враховувати різні аспекти мови та комунікації, що сприяє більш глибокому розумінню лінгвістичних явищ. Вивчення лінгвістики в контексті інших наукових дисциплін розкриває нові перспективи та допомагає вирішувати складні проблеми, пов'язані з мовою та комунікацією. Міждисциплінарний підхід також сприяє розвитку нових теорій, підходів та методів дослідження, що полегшує розуміння та пояснення лінгвістичних явищ. Цей підхід підкреслює важливість співпраці та обміну знаннями між ученими з різних галузей, що сприяє розширенню знань та отриманню нових відкриттів. Отже, міждисциплінарний характер лінгвістики відображається у взаємодії з іншими науковими дисциплінами як у предметному, так і в методологічному аспекті, сприяє розширенню знань та розумінню лінгвістичних явищ, а також спонукає появу нових теорій та підходів у мовознавстві.

Ключові слова: корпусна лінгвістика, соціолінгвістика, лінгвокультурологія, психолінгвістика, лінгвометодологія.

Smahlii Valeriia. Modern trends in interdisciplinary linguistic researches

The article is devoted to highlighting the main trends of interdisciplinary research in the field of modern linguistics. The work presents the main directions of interdisciplinary research within the framework of corpus linguistics, sociolinguistics, linguistic cultural studies, psycholinguistics and linguistic methodology. At the current stage of the development of science, the most relevant are not narrowly specialized scientific studies, but works with an interdisciplinary understanding of language phenomena and the integration of their results into a single whole, which contributes to the solution of complex scientific and practical tasks. Modern linguistics strives for integration with a number of sciences – psychology, anthropology, cultural studies, sociology, microbiology, genetics and other sciences that study a human being and language. Such fields of knowledge that appeared at the end of the last century as linguocultural studies, linguoconceptology, branch linguistics, and others, are integrative in nature and essence. An interdisciplinary approach in linguistics allows taking into account various aspects of language and communication, which contributes to a deeper understanding of linguistic phenomena. Studying linguistics in the context of other scientific disciplines opens up new perspectives and helps to solve complex problems related to language and communication. An interdisciplinary approach also promotes the development of new theories, approaches and methods of research, which facilitates the understanding and explanation of linguistic phenomena. This approach emphasizes the importance of cooperation and exchange of knowledge between scientists from different fields, which contributes to the expansion of knowledge and obtaining new discoveries. Therefore, the interdisciplinary nature of linguistics is reflected in the interaction with other scientific disciplines in both the subject and methodological aspects, contributes to the expansion of knowledge and understanding of linguistic phenomena, and also encourages the emergence of new theories and approaches in linguistics.

Key words: corpus linguistics, sociolinguistics, linguocultural studies, psycholinguistics, linguistic methodology.

Вступ. Мова є ключовим аспектом культури та ідентичності, основним засобом комунікації між людьми. Численні наукові розвідки в галузі історії глотогенезу свідчать про симбіотичний статус людської мови як *біологічної* і *культурно-соціальної* сутності, що дало підстави вважати людську мову «*біокультурним гібридом*, продуктом культурної ко-еволюції протягом останніх 400 000 років» [4, с. 431]. Незгасаюча актуальність лінгвістики як науки про мову полягає у декількох аспектах. Лінгвістика досліджує механізми мови, її структуру, функції та вплив на спілкування, робить вагомий внесок у розроблення й удосконалення методів мовної освіти, допомагає розробляти і вдосконалювати мовні технології, такі як автоматичне розпізнавання мови, машинний переклад, голосові помічники тощо, має значення для розроблення мовної політики та стимулювання мовного розвитку. Як бачимо із цього далеко не повного переліку напрямів лінгвістичних розвідок, мовознавці все ж дослухалися до думки, висловленої ще у ХХ ст. американським лінгвістом Е. Сепіром, який стверджував, що лінгвісти, яких часто і досить справедливо звинувачують у відмові вийти за межі предмета свого дослідження, нарешті повинні зрозуміти, що може означати їхня наука для інтерпретації людської поведінки взагалі. На думку вченого, лінгвісти повинні все більше і більше займатися різними антропологічними, соціологічними та психологічними проблемами, які перетинаються зі сферою мови [8].

Мета статті полягає в окресленні основних тенденцій міждисциплінарних досліджень у галузі сучасного мовознавства.

Результати. Розвиток міждисциплінарних методів у лінгвістиці активно розпочався в середині минулого століття. Спільні інтереси із соціологією, психологією, філософією та іншими науками стали причиною появи нових концепцій та наукових напрямів. Утім, лінгвістика і загалом філологія, як відомо, зародилися свого часу у надрах філософії як найбільш загальної гуманітарної науки, тож її міждисциплінарні зв'язки очевидні.

Останніми десятиліттями найпопулярнішим міждисциплінарним феноменом стала ефективна взаємодія лінгвістики та інформатики. З одного боку, гуманітарії отримали програми обробки звуку, системи управління

базами даних, засоби розроблення автоматичного аналізу та синтезу мови. З іншого боку, дані теоретичної лінгвістики виявилися вкрай затребуваними під час моделювання комунікації в інформаційних системах, і такі флагманські напрями, як машинний переклад, інформаційний пошук, машинне навчання, визначили вузьке розуміння міждисциплінарної природи лінгвістики як перетину саме з інформаційними технологіями [3].

Одним із найпопулярніших напрямів сучасної лінгвістичної думки є корпусна лінгвістика, яка використовує корпуси – великі колекції текстів, зібрані та організовані з метою аналізу – для вивчення мови. Корпусна лінгвістика використовує кількісні методи дослідження, щоб виявити закономірності, тренди та особливості мовлення та містить такі етапи. Зібрання та побудова корпусу включає збір, відбір та організацію текстів, які використовуються для дослідження. Корпуси можуть бути створені на основі письмових або усних текстів, а також можуть бути спеціалізовані за жанром, темою або мовою. Анування корпусу включає розмітку або тегування текстів у корпусі з метою ідентифікації мовних одиниць, таких як слова, фрази або граматичні структури. Це дає змогу проводити точний аналіз мовних явищ у корпусі. Корпусна лінгвістика використовує статистичні методи для аналізу частотності, розподілу та зв'язків між мовними одиницями, що дає змогу виявляти закономірності та тренди в мовленні, а також порівнювати різні мовні варіанти. Контекстний аналіз дає змогу аналізувати мовлення в різних контекстах, що допомагає зрозуміти вживання слів, фраз та граматичних структур у різних ситуаціях. І, звичайно ж, корпусна лінгвістика використовує комп'ютерні технології для зберігання, обробки та аналізу корпусних даних. Комп'ютерні програми та інструменти дають змогу швидше та ефективніше проводити дослідження [2].

Корпусна лінгвістика дає змогу лінгвістам отримувати об'єктивні дані про мову, виявляти тенденції та особливості мовлення, а також розробляти нові методи дослідження в лінгвістиці. Вона має широкий спектр застосувань, включаючи лексикографію, стилістику, синтаксис, фонетику, фонологію та морфологію. Цьому напрямку вже понад шістьдесят років, однак його вплив на соціогуманітарні дослід-

дження повною мірою розвинувся починаючи з 90-х років ХХ ст. Сьогодні без залучення корпусів немислимий розвиток не тільки мовознавства, а й різних академічних та прикладних сфер, що виявляють інтерес до великих текстових даних. З огляду на вдосконалення вже класичних корпусних баз, трендом розвитку корпусної лінгвістики вважатиметься створення нових семантично анотованих, мультимедійних, паралельних корпусів, проєктів з ієрархічною розміткою на рівні фрази та дискурсу тощо. Аналітичні можливості сучасних корпусів визначаються лінгвістичними, хронологічними та функціонально-текстовими параметрами розмітки, і навіть у філологічні дослідження, що здійснюються у традиційному ключі, прийнято включати елементи «статистичної корпусної графіки»: схеми, графіки, діаграми, таблиці тощо.

Розвиток корпусної лінгвістики дав поштовх для стилеметрії як методу вивчення стилістичних особливостей тексту, що базується на кількісних характеристиках мовленнєвих одиниць. Цей метод дає змогу аналізувати текст за допомогою математичних і статистичних моделей, установити відмінності між різними стилістичними варіантами. Стилеметрія знаходить застосування в лінгвістиці, літературознавстві, стилістиці, комп'ютерній лінгвістиці та інших дисциплінах. Не відкидаючи традиційних філологічних досягнень, стилеметрія розробляє методи, що дають змогу досліджувати мнотекстові явища, які не завжди помітні за звичайного (навіть професійного) прочитання художнього твору. Це стосується лексичного та граматичного складу текстів та поєднання його елементів включно з буквами та іншими графічними знаками [8].

Нові вектори можна бачити в подальшому розвитку соціо- та психолінгвістичних досліджень. Мовний, текстовий та корпусний матеріал дає сьогодні багаті можливості для дослідження психологічних проблем особистості, динаміки вікових змін та моніторингу когнітивних процесів. Безперечною перевагою психолінгвістичних студій є застосування експериментальних методик, які дають змогу змодельовати умови появи мовного факту, який цікавить вченого. Основні напрями психолінгвістики включають вивчення способів, якими мовні знаки відображають поняття і концепти у мозку людини, дослідження

того, як люди сприймають, обробляють і розуміють значення слів та фраз; вивчення того, як люди аналізують і розуміють граматичну структуру мови; аналіз способів, якими люди сприймають та продукують звуки мови; дослідження того, як мовні звуки сприймаються у вухах людей та як ми використовуємо мовні органи для вимови звуків; вивчення того, як люди запам'ятовують мовну інформацію, які процеси відбуваються в мозку під час запам'ятовування та використання мовних знань; розгляд набуття дітьми мовних навичок розвитку їхніх здібностей до мовлення; вивчення того, як люди взаємодіють мовою, як ми спілкуємося, сприймаємо та інтерпретуємо мовні повідомлення, як ми розуміємо інтонацію, жести, міміку та інші невербальні засоби комунікації; дослідження білінгвізму тощо. Ці напрями психолінгвістики допомагають розуміти, як люди сприймають, обробляють і використовують мову, а також як мова впливає на когнітивні процеси та мовленнєві навички.

Ще одна міждисциплінарна галузь мовознавства – соціолінгвістика – вивчає взаємозв'язок мови та суспільства, досліджує, як мова впливає на соціальні структури, взаємини та ідентичність, а також як соціальні чинники впливають на мову [1]. Основні напрями соціолінгвістики включають вивчення варіантів мовних форм, які використовуються різними соціальними групами, та як соціальні чинники, такі як вік, стать, соціальний статус, впливають на вибір мовних варіантів і вживання мовних форм; аналіз процесів зміни мови в часі, як мова еволюціонує та змінюється під впливом соціальних чинників, таких як міграція, глобалізація, зміна соціальних структур тощо; вивчення політичних аспектів мови, таких як мовні права, мовна дискримінація та багатомовність; розгляд того, як мова впливає на формування і вираження соціальної групової належності, етнічної ідентичності та інших аспектів особистісної ідентичності.

Невипадковий і нинішній дослідницький інтерес до проблем зв'язку мови та культури (матеріальної та духовної): він найбільш явно виявив себе в ідеях когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, вивчення «концептосфери» та «мовної картини світу» і т. д. У всіх випадках ми маємо справу з прикордонними, проміжними явищами, які збагачують наші

знання про людину. Лінгвокультурологія, як відомо, вивчає взаємозв'язок мови та культури. Вона досліджує, як мова впливає на культурні норми, цінності, уявлення та способи життя певної культури, а також як культура впливає на мову та як мова відображає культурні концепти та цінності; вивчає, які ідеї, переконання та цінності вкладені у мовні вирази, фразеологізми, метафори та інші мовні засоби. Лінгвокультурологія також аналізує роль мови у формуванні стереотипів та упереджень про інші культури, вивчає, як мова може впливати на уявлення та ставлення до інших культур. Лінгвокультурологія досліджує, як культурні норми та звичаї впливають на комунікацію, які правила поведінки, етикету та норми спілкування характерні для певної культури та як вони відображаються у мовній практиці. Ще одним важливим аспектом є міжкультурна комунікація та вивчення того, які проблеми та виклики виникають під час спілкування між представниками різних культур та як розуміння мовної та культурної різниці може полегшити комунікацію [7].

Міждисциплінарна лінгвістика здатна, таким чином, розглядати синтетичний матеріал – текстовий та мультимедійний, – співвідносити лінгвістичну та художню графіку, досліджувати взаємодію різних знакових систем та перетворення інформації під час переходу з однієї системи до іншої. Серед прикладів можна навести специфіку зміни тексту в різних дискурсивних умовах (художня проза – сценарій – кіно-текст – транскрипт), проблему відображення усного спонтанного мовлення в письмовому (зокрема, у художньому) тексті, специфіку взаємодії мови та жестів та ін.

Інакше кажучи, сучасна лінгвістика ставить завдання дослідження складних, комплексних об'єктів, для якого явно недостатньо резервів традиційної методології. На тлі таких можливостей перед дослідниками постає й базова проблема незмінності, стабільності апарату лінгвістики за доби розвитку міждисциплінарних методів. Розрізненість та різноманітність науково-практичних векторів, розмаїтість міждисциплінарних зв'язків ставлять питання про повернення до цілісної та самодостатньої методології та боротьби з розмиванням лінгвістичних об'єктів [6; 8]. Методологія міждисциплінарних лінгвістичних досліджень включає у себе підхід, що поєднує різні методи та підходи

з різних галузей знань для вивчення лінгвістичних явищ. Міждисциплінарні лінгвістичні дослідження використовують методи з різних галузей знань. Це можуть бути як квалітативні методи, такі як спостереження, інтерв'ю, аналіз текстів, так і кількісні методи, такі як статистичний аналіз даних, моделювання тощо. Використання різних методів дає змогу отримати більш повне та об'єктивне розуміння лінгвістичних явищ. Методологія міждисциплінарних лінгвістичних досліджень допомагає збагатити розуміння мови, вивчаючи її у контексті інших наукових дисциплін. Вона сприяє появі нових підходів, теорій та моделей, які допомагають краще розуміти складність та багатогранність мовного явища [5].

Однак у пошуку нових наукових парадигм та у взаємодії із суміжними сферами мовознавство не втратило свого предмета. Класичні джерела, такі як текст, словник, та сучасні ресурси, наприклад корпус, електронний тезаурус, пошукова система, сприяють тому, що лінгвістичне дослідження стає більш об'єктивним та точним в описі різних форм мовної комунікації.

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі розвитку науки найбільшої актуальності набувають не вузько спеціалізовані наукові дослідження, а роботи з міждисциплінарним осмисленням явищ мови та інтеграцією їхніх результатів у єдине ціле, що сприяє вирішенню складних наукових та практичних завдань. Сучасна лінгвістика прагне до інтеграції з цілою низкою наук: психологією, антропологією, культурологією, соціологією, мікробіологією, генетикою та іншими науками, що вивчають людину та її мову. Такі галузі знання, що з'явилися наприкінці минулого століття, як лінгвокультурологія, лінгвоконцептологія, галузева лінгвістика та ін., є за своєю природою та сутністю інтегративними. Міждисциплінарний підхід у лінгвістиці дає змогу враховувати різні аспекти мови та комунікації, що сприяє більш глибокому розумінню лінгвістичних явищ. Вивчення лінгвістики в контексті інших наукових дисциплін розкриває нові перспективи та допомагає вирішувати складні проблеми, пов'язані з мовою та комунікацією. Міждисциплінарний підхід також сприяє розвитку нових теорій, підходів та методів дослідження, що полегшує розуміння та пояснення лінгвістичних явищ. Він підкреслює важливість

співпраці та обміну знаннями між ученими з різних галузей, що сприяє розширенню знань та отриманню нових відкриттів.

Отже, міждисциплінарний характер лінгвістики відображається у взаємодії з іншими

науковими дисциплінами як у предметному, так і в методологічному аспектах, сприяє розширенню знань та розумінню лінгвістичних явищ, а також спонукає появу нових теорій та підходів у мовознавстві.

Література:

1. Aitchinson J. *The Seeds of Speech: Language Origin and Evolution*. Cambridge: CUP, 1996. 281 p.
2. Chen P. Theoretical Linguistics, interdisciplinary linguistics and applied language studies: Observations and reflections. *Contemporary Rhetoric*. 2020. Issue 5. P. 1–18.
3. Computational Linguistics. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2014. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/computational-linguistics/> (дата звернення: 15.12.2023).
4. Evans N., Levinson St. The Myth of language universals: Language diversity and its importance for cognitive science. *Behavioral and Brain Sciences*. 2009. № 32. P. 429–492. DOI: 10.1017/s0140525x0999094x.
5. Falter M.M. Review of Research Methods in Linguistics. *Journal of Language & Literary Education*. 2014. 10. P. 162–165.
6. Ma X., Hui L., Chen, Y. The Interdisciplinary Nature of Linguistics. *Open Journal of Social Sciences*. 2023. 11. P. 132–137. DOI: 10.4236/jss.2023.113009.
7. Sharifian F. On cultural conceptualisations. *Journal of Cognition and Culture*. 2003. № 3. P. 187–207.
8. *The Oxford handbook of interdisciplinarity* / R. Frodeman, J. Thompson Klein, C. Mitcham (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2010. 620 p.

References:

1. Aitchinson, J. (1996). *The Seeds of Speech: Language Origin and Evolution*. Cambridge: CUP.
2. Chen, Ping (2020). Theoretical Linguistics, interdisciplinary linguistics and applied language studies: Observations and reflections. *Contemporary Rhetoric*, (5), 1–18.
3. Computational Linguistics (2014). *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, principal editor: Edward N. Zalta. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/computational-linguistics/>.
4. Evans, N., Levinson, St. (2009). The Myth of language universals: Language diversity and its importance for cognitive science. *Behavioral and Brain Sciences*. № 32, 429–492. DOI: 10.1017/s0140525x0999094x.
5. Falter, M.M. (2014). Review of Research Methods in Linguistics. *Journal of Language & Literary Education*, 10, 162-165.
6. Ma, X., Hui, L. and Chen, Y. (2023) The Interdisciplinary Nature of Linguistics. *Open Journal of Social Sciences*, 11, 132–137. DOI: 10.4236/jss.2023.113009.
7. Sharifian, F. (2003). On cultural conceptualisations. *Journal of Cognition and Culture*, 3, 187–207.
8. *The Oxford handbook of interdisciplinarity* (2010). Oxford: Oxford University Press.